

Savchuk K. O. The elements of the principle of territorial integrity of States in the works of some representatives of the domestic science of international law XIX – early XX centuries.

This article is devoted to analysis of the teachings of some domestic international lawyers of the XIX – early XX centuries on the legal problems of the territory. The principle of territorial integrity of states is one of the basic principles of international law and an important instrument for maintaining the stability of the existing international order, which is based primarily on the provisions of the UN Charter 1945 and other universally recognized principles and norms of international law. The beginning of the formation of this principle is often associated with late XVIII-early nineteenth century, namely the French Revolution 1789-1799. In the domestic international legal doctrine of XIX century, as well as in western, couldn't be expanded disclosure of the legal content of the principle of territorial integrity of states, because it only started to take shape in positive international law, but the works of Ukrainian international lawyers of this period contains many interesting ideas about territorial integrity of states.

Thus, theoretical work of well-known representatives of Kharkiv school of international law such as A.N. Stoianov, V.P. Danevskii, V.A. Ulianitskii contained the elements of the principle of territorial integrity of states, which began to take shape in positive international law since the French Revolution, 1789-1799 years and has been developed in the Charter of the League of Nations 1919, the UN Charter 1945, the Declaration on principles of international law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the UN Charter 1970, and the Final act of the Conference on Security and Cooperation in Europe 1975, where it is regarded as an separate principle of international law. In article it is shown, that in the works of such international lawyers as A.N. Stoianov, V.P. Danevskii, V.A. Ulianitskii expressed progressive for its time considerations regarding the indivisibility and inalienability of the territory of the state and the need for a mandatory plebiscite in the transition of part of the territory of one state to another.

Key words: history of international-legal science, territory of state, principle of the territorial integrity of states, indivisibility and inalienability of states territory, A. Stoianov, V. Danevskii, V. Ulianitskii.

УДК 341.17:341.181

Л. Г. ФАЛАЛЄВА,
кандидат юридичних наук

МЕХАНІЗМИ КОНСУЛЬТАЦІЙ У РАМКАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО ТА ЛЮДСЬКОГО ВИМІРІВ ОБСЄ

У статті проаналізовано політико-правові аспекти застосування державами-учасницями основних механізмів консультацій у рамках військово-політичного та людського вимірів ОБСЄ як пріоритетних напрямів її діяльності в умовах новітніх викликів і загроз, висвітлено асиметрію очікувань і можливостей, еволюцію механізмів і процедур ОБСЄ, яка має оперативний потенціал у сфері врегулювання та запобігання конфліктам у регіоні.

Ключові слова: ОБСЄ, механізми та процедури, держави-учасниці, права людини, треті країни, запобігання конфліктам, врегулювання конфліктів, військово-політичний вимір, людський вимір.

Фалалеева Л. Г. Механизмы консультаций в рамках военно-политического и человеческого измерений ОБСЕ

В статье проанализированы политико-правовые аспекты применения государствами-участниками основных механизмов консультаций в рамках военно-политического и человеческого измерений ОБСЕ как приоритетных направлений ее деятельности в условиях новейших вызовов и угроз, освещено асимметрию ожиданий и возможностей, эволюцию механизмов и процедур ОБСЕ, которая имеет оперативный потенциал в сфере урегулирования и предотвращения конфликтов в регионе.

Ключевые слова: ОБСЕ, механизмы и процедуры, государства-участники, права человека, третьи страны, предотвращение конфликтов, урегулирование конфликтов, военно-политическое измерение, человеческое измерение.

Falalieieva L. H. Mechanisms of consultations within politico-military and human dimensions of the OSCE

The article contains analysis of the political and legal aspects of application by the participating states the basic consultation mechanisms within the politico-military and human dimensions of the OSCE as the priority directions of its activity in the face of new challenges and threats. It is highlighted the asymmetry of expectations and possibilities, the evolution of mechanisms and procedures of the OSCE, which has operational potential in the field of conflict resolution and prevention in the region.

Keywords: OSCE, mechanisms and procedures, participating states, human rights, third countries, conflicts prevention, conflicts settle, politico-military dimension, human dimension.

З огляду на всеохопний підхід ОБСЄ до безпеки її діяльність поєднує військово-політичний, економіко-екологічний та людський виміри. У рамках зазначених вимірів ОБСЄ наявні механізми консультацій стосовно конкретних ситуацій за тематичним спрямуванням відповідного виміру, підкріплені гнучкою практикою їх застосування. Кожен із механізмів забезпечення та підтримання безпеки і стабільності у діяльності ОБСЄ стосовно конкретної ситуації є індивідуально-визначеним і не може застосовуватися замість іншого. При цьому практична реалізація потенційних можливостей ОБСЄ узалежнена, насамперед від завершення процесу інституціоналізації та структуризації¹, використання стратегічного і системного підходів, дієвого реагування на нові геополітичні реалії, що актуалізують підписання установчого акта ОБСЄ, наділення її компетенцією приймати юридично обов'язкові рішення у сфері військово-політичного, економіко-екологічного та людського вимірів, передусім щодо дотримання прав людини та основоположних свобод. Не менш важливим є «створення умов для підвищення дієвості органів ОБСЄ, покращення механізмів прийняття та реалізації рішень, а також... добросовісного виконання державами-учасниками взятих ними в її рамках міжнародних зобов'язань»².

ОБСЄ напрацювала ряд стандартів у рамках кожного з трьох вимірів її діяльності, що вирізняються за формою і змістом. Принципи та процедурні питання механізмів консультацій у рамках військово-політичного виміру визначені конкретними документами, покладеними в їх основу, серед яких: Механізми і процедури ОБСЄ (SEC.GAL/132/11) від 14.09.2011 р.³, Віденський

документ про заходи зміцнення довіри і безпеки (FSC.DOC/1/11) від 30.11.2011 р. (далі – ВД 2011)⁴. Внутрішньоорганізаційний механізм ОБСЄ потребує чіткої структуризації та створення умов для підвищення його ефективності *inter alia* щодо реалізації багатовимірних підходів Організації до безпеки. Консультації проводяться, зокрема, за сприяння директивних органів ОБСЄ – Постійної ради (на регулярній основі займається проведенням політичних консультацій та прийняттям рішень з усіх питань діяльності ОБСЄ), Форуму зі співробітництва у галузі безпеки (далі – ФСБ; курує військово-політичний вимір і консультації з військово-політичних аспектів безпеки).

Спільні засідання вказаних органів регулюються Правилами процедури ОБСЄ (MC.DOC/1/2006) від 01.11.2006 р.⁵. Постійна рада та ФСБ можуть надавати експертну підтримку, орієнтувати сторони і сприяти пошуку врегулювання, формуванню ними ідей для обговорення, засвідчуючи посилену та скеровану на результат участь ОБСЄ у процесі: політичного врегулювання конфліктів, усунення причин напруженості між сторонами, відновлення довіри та інтенсифікації політичного примирення. Зрештою Рішенням № 1117 від 21.03.2014 р. з доданими до нього інтерпретуючими заявами Постійна рада вирішила розмістити в Україні спеціальну моніторингову місію ОБСЄ, що має окремих від Координатора проєктів ОБСЄ в Україні мандат з моніторингу ситуації⁶.

ВД 2011 є оновленим згідно з Рішенням ФСБ (FSC.DEC/14/11), прийнятим на його 665-му спеціальному засіданні у Відні 30.11.2011 р. (див. FSC/JOUR/671). Він імплементує положення Паризької хартії для нової Європи 1990 р., Програми негайних дій, викладеної в Гельсінському документі 1992 р., Концептуальних засад для контролю над озброєннями, прийнятих на Лісабонській зустрічі на вищому рівні у 1996 р., а також Віденських документів 1990, 1992, 1994, 1999 рр., що доповнювали набір заходів зі зміцнення довіри і безпеки.

ВД 2011, до якого експліцитно інкорпоровано деякі складові Берлінського механізму, спрямований на узгодження шляхів посилення військово-політичного інструментарію ОБСЄ, приділяючи особливу увагу наявним механізмам контролю над озброєннями та заходам зі зміцнення довіри і безпеки, їх модернізації. Взаємодоповнюючі заходи зміцнення довіри і безпеки, передбачені ВД 2011, становлять основу заходів зміцнення довіри і безпеки у військово-політичному вимірі ОБСЄ. Серед іншого ВД 2011 (глава III «Зменшення небезпечки») містить положення про ряд конкретних механізмів і процедур поетапної реалізації дій, спрямованих на досягнення прогресу в зміцненні довіри і безпеки, зменшення ризиків виникнення конфлікту та/або його ескалації, а саме:

- механізм консультацій та співробітництва щодо незвичайної військової діяльності;
- співробітництво щодо небезпечних інцидентів військового характеру;
- організація на добровільній основі відвідувань для усунення занепокоєнь у зв'язку з військовою діяльністю.

Механізм консультацій та співробітництва щодо незвичайної військової діяльності застосовується на підставі політичного акта – ВД 2011, оновле-

ного в аспекті доповнення згідно з Рішенням ФСБ (FSC.DEC/14/11) від 30.11.2011 р. ВД 2011 регулює процедурні питання застосування зазначеного механізму, який є спеціальним інструментом запобігання конфлікту в разі виникнення загрози застосування збройних сил. Встановлено, що держави-учасниці ОБСЄ консультуватимуться і співпрацюватимуть одна з одною, якщо їх збройні сили задіяні в незвичайних і незапланованих діях поза межами місць їх постійної дислокації у мирний час, якщо такі дії є значними у військовому плані та здійснюються в зоні застосування заходів зміцнення довіри і безпеки, а також якщо щодо таких дій одна з держав-учасниць висловлює занепокоєння щодо її безпеки. Застосування цього механізму може бути активовано у зв'язку зі зверненням держави-учасниці із запитом про надання роз'яснень стосовно дій іншої держави-учасниці, які викликають занепокоєння з міркувань безпеки. У запиті вказується причина/причини занепокоєння та, наскільки можливо, тип і місце/район таких дій. Відповідь на запит має бути надано протягом 48 годин і містити відповіді на поставлені питання, а також будь-яку інформацію, що стосується запиту, з метою пояснення відповідних дій та усунення занепокоєння. Крім того, запит і відповідь направляються всім іншим державам-учасницям без затримки.

Після розгляду наданої відповіді держава, що звернулася із запитом роз'яснення, може клопотати про проведення зустрічі з державою, яка надала відповідь для обговорення цього питання. Запит про таку зустріч передається всім державам-учасницям теж без затримки. Держави, яка здійснює запит і яка надає відповідь, мають право просити інші зацікавлені держави-учасниці, зокрема ті, які теж висловили занепокоєння чи могли б бути залучені до цих дій, узяти участь у зустрічі.

Така зустріч під головуванням діючого голови ОБСЄ (здійснює загальне керівництво оперативною діяльністю та координацію поточної роботи ОБСЄ; упродовж 2017 р. – глава МЗС Австрії Себастьян Курц) або його представника має бути скликана упродовж максимум 48 годин і проводиться у місці, взаємно узгодженому державами, одна з яких здійснює запит, а інша – надає відповідь. Якщо згоди щодо місця проведення не досягнуто, зустріч проводитиметься в Центрі запобігання конфліктам (у структурі Секретаріату є своєрідним центром координації зусиль, спрямованих на підвищення ролі ОБСЄ у сфері військово-політичного виміру; надає підтримку за напрямками раннього попередження, запобігання конфліктам⁷, урегулювання криз і постконфліктного відновлення; координує діяльність структур ОБСЄ на місцях і сприяє у виконанні їх мандатів).

Звіт про консультації у рамках цієї зустрічі має бути підготовлено і передано всім державам-учасницям діючим головою ОБСЄ або його представником без затримки. Одна або обидві безпосередньо зацікавлені держави можуть також клопотати про проведення зустрічі у форматі всіх держав-учасниць. У цьому випадку діючий голова або його представник має протягом максимум 48 годин скликати зустріч, у ході якої держави, яка здійснює запит і яка надає відповідь, обґрунтовують кожна свою позицію, добросовісно намагаючись посприяти віднайденню взаємоприйняттого рішення.

Постійна рада і ФСБ мають спільно забезпечувати проведення такої зустрічі. Завдання цих органів проведення переговорів і прийняття рішень – спільна оцінка ситуації, вони можуть рекомендувати зацікавленим державам заходи для стабілізації ситуації і припинення дій, що викликали занепокоєння. Окреслений механізм встановлено з метою усунення загрози збройних конфліктів між державами-учасницями ОБСЄ та протидії можливим сутичкам, силовим аргументам між ними, а його результативність узалежнена від готовності відповідних держав до взаємних поступок і компромісів. Щодо практики застосування, то протягом 2014 р. Україна, Канада, Естонія і США направили РФ 19 запитів у рамках механізму консультацій та співробітництва з незвичайної військової діяльності, згідно з ВД 2011. Згодом за підсумками цих запитів було проведено три спільних засідання Постійної ради та ФСБ, поширено доповіді про них.

Співробітництво щодо небезпечних інцидентів військового характеру передбачає, що держави-учасниці співпрацюватимуть шляхом повідомлень про небезпечні інциденти військового характеру та їх вирішення у зоні застосування заходів зміцнення довіри і безпеки задля *запобігання* можливому неправильному розумінню та *послаблення* наслідків для іншої держави-учасниці. У випадку таких небезпечних інцидентів кожна держава-учасниця має призначити пункт для контактів і поінформувати про це всі інші держави-учасниці. Перелік пунктів знаходиться у Центрі запобігання конфліктам.

У разі виникнення такого небезпечного інциденту держава-учасниця, збройні сили якої причетні до інциденту, має в оперативному порядку надавати наявну в неї інформацію іншим державам-учасницям. Будь-яка держава-учасниця, щодо якої здійснено такий інцидент, за необхідності, теж може подати запит щодо надання роз'яснень. Відповіді на запити мають надаватися невідкладно.

Питання, що стосуються інформації про небезпечні інциденти військового характеру, можуть обговорюватися державами-учасницями на ФСБ або на Щорічній нараді з оцінки виконання. Положення ВД 2011 щодо окресленого механізму не применшують прав і обов'язків держав-учасниць, встановлених будь-якою міжнародною угодою щодо небезпечних інцидентів, а також вони не виключають можливості використання додаткових способів надання повідомлень про небезпечні інциденти та їх вирішення.

Організація на добровільній основі відвідувань для усунення занепокоєнь у зв'язку з військовою діяльністю передбачає, що для сприяння усуненню занепокоєнь у зв'язку з військовою діяльністю в зоні застосування заходів зміцнення довіри і безпеки, держави-учасниці можуть запрошувати інші держави-учасниці взяти участь у відвідуваннях районів на території запрошуючої держави, щодо яких наявні підстави для таких занепокоєнь. Застосування цих заходів не має шкодити будь-яким діям, до яких вдаються у рамках імплементації механізму консультацій та співробітництва щодо незвичайної військової діяльності.

Серед держав, запрошених взяти участь у таких відвідуваннях, мають бути держави, які висловлюють занепокоєння. Держава, що запрошує здійснити

відвідування, направляючи запрошення, має повідомити всі інші держави-учасниці про свій намір організувати відвідування із зазначенням причин та району відвідування, запрошених держав, а також загальних умов, які застосовуватимуться.

Умови проведення відвідувань, включаючи кількість запрошуваних представників інших держав-учасниць, визначаються на розсуд запрошуючої держави. При цьому витрати на реалізацію цих заходів на своїй території держава нестиме самостійно. Запрошуюча держава має приділяти належну увагу необхідності забезпечення ефективності відвідування, максимальному ступеню відкритості та транспарентності, а також безпеці запрошених представників. Запрошуюча держава має враховувати, наскільки це практично можливо, побажання запрошених представників щодо маршруту відвідування. Запрошуюча держава та держави, що направляють персонал для відвідування, можуть поширити серед усіх інших держав-учасниць спільні або індивідуальні зауваження щодо відвідування⁸.

Механізм консультацій та співробітництва щодо надзвичайних ситуацій є одним зі складових **Берлінського механізму**, встановленого на зустрічі Керівної ради 19–20.06.1991 р. у м. Берліні. Він застосовується у виняткових випадках і передбачає, що у разі виникнення загрозливої ситуації внаслідок порушення одного з принципів Заключного акта НБСЄ 1975 р. або інших серйозних порушень, які становлять загрозу миру, безпеці та стабільності – держави-учасниці розпочнуть консультації і співпрацю, щоб усунути таку загрозу. Цей механізм полягає в тому, що якщо держава-учасниця ОБСЄ вважає, що виникла надзвичайна ситуація, вона може звернутися до держави/держав-учасниць для з'ясування суті ситуації, що склалася, отримання від неї/них роз'яснень. Держава/держави, від якої/яких очікують роз'яснень, має/мають протягом 48 годин надати всю відповідну інформацію для того, щоб прояснити ситуацію.

Запит і відповідь мають бути передані всім іншим державам-учасницям без затримки. Якщо ситуація залишається невирішеною, держава-учасниця, яка ініціювала процедуру або держава, до якої звернулися за роз'ясненням, вправі подати голові Постійної ради вимогу про проведення екстреного засідання останньої. Отримавши таке клопотання, голова Постійної ради має негайно інформувати всі держави-учасниці та Секретаріат, надавши відповідну документацію. Голова має протягом 24 годин після отримання запиту сконтактувати з державою-учасницею, яка ініціювала процедуру, а також з державою/державами, від яких держава-ініціатор прагне роз'яснень. Як тільки 12 або більше держав-учасниць відреагували на запит протягом максимум 48 годин шляхом вирішення питання про підтримку голови Постійної ради, він має негайно повідомити всі держави-учасниці про дату і час проведення засідання, яке повинно бути проведено у перші 48 годин і не пізніше ніж через три дні після нотифікації.

У повідомленні має також зазначатися причина проведення засідання та його порядок денний. Зустріч відбувається під головуванням голови Постійної ради або його представника. Якщо представник голови є громадянином дер-

жави-учасниці, що ініціювала процедуру, або держави, від якої держава-ініціатор прагне роз'яснень, засідання має проводитися під головуванням представника найближчої (в порядку французького алфавіту) держави, яка не бере участі в цій ситуації. Засідання має тривати не більше двох днів і мати лише один пункт порядку денного. У світлі своєї оцінки ситуації, засідання може узгодити рекомендації або висновки з метою досягнення рішення, а також прийняти рішення про скликання наради на рівні міністрів.

Положення основних механізмів та інструментів ОБСЄ *mutatis mutandis* включено до складу різноманітних заходів, у т. ч. у сфері зміцнення довіри і безпеки, погоджених державами-учасницями. Берлінський механізм як такий існує сам по собі з 1991 р., але важливо врахувати, що його основні положення експліцитно інкорпоровано у низку більш сучасних документів, які розробляються з урахуванням наявного інструментарію ОБСЄ. Так, глава III «Зменшення небезпеки» ВД 2011 розроблена саме на основі Берлінського механізму, але держави-учасниці вправі звертатися до того чи іншого механізму, зокрема Берлінського, як першоджерела.

Вищевикладені механізми ґрунтуються на поетапному підході та можуть приводитися в дію за ініціативою обмеженої кількості держав, за оперативного ініціативою діючого голови ОБСЄ тощо. Механізми та процедури покликані забезпечити узгодженість дій ОБСЄ щодо сприяння налагодженню прямих оперативних зв'язків різного рівня та інтенсивності між сторонами конфлікту, з можливим використанням процедур встановлення фактів. Переваги цих механізмів полягають у тому, що вони не передбачають досягнення консенсусу, отже, можуть бути реалізовані навіть обмеженою кількістю держав-учасниць. Водночас проблема полягає у тому, що окреслені механізми не є обов'язковими, мають дорадчий характер, що зумовлює асиметрію очікувань і можливостей. Крім того, вони не містять жодного положення щодо відповідальності, вписані у дусі «висловлюється побажання», «може», а не «зобов'язана», що позначається на результативності та робить їх практично безнадійними і безпорадними.

Щодо заходів зі зміцнення довіри і безпеки, які впроваджуються ОБСЄ у рамках врегулювання збройного конфлікту на сході України, необхідно виробити обґрунтовану стратегію, створити передумови для готовності сторін конфлікту до оновлення політичного діалогу (широкого, відкритого, рівноправного). Актуалізується узгодження позицій з ключових питань стійкого процесу мирного, повного, вичерпного і довготривалого політичного врегулювання, що надасть змогу більш ефективно використати в інтересах України раціональні та прийнятні для неї механізми припинення збройного конфлікту на Донбасі, консолідуючи міжнародну підтримку задля розв'язання цієї проблеми.

Людський вимір безпеки у діяльності ОБСЄ стосовно конкретних ситуацій ґрунтується на нормах міжнародного права прав людини та передбачає можливість застосування Віденського і Московського механізмів. Принципи і процедурні питання консультацій у рамках людського виміру визначені цими механізмами, які можуть застосовуватися на спеціальній *ad hoc* основі у кожному конкретному випадку державою-учасницею або групою держав з метою

мобілізації швидких і узгоджених дій ОБСЄ. Віденський і Московський механізми є складовими процесу моніторингу виконання зобов'язань у сфері людського виміру, до інструментарію якого можуть вдаватися держави-учасниці для розгляду конкретних ситуацій, що дає змогу ОБСЄ оперативно реагувати на новітні виклики і загрози.

У рамках *Віденського механізму* 1989 р., оновленого у Копенгагені в 1990 р., держави-учасниці можуть: 1) обмінюватися інформацією і відповідати на запити про надання інформації та на подання інших держав-учасниць щодо людського виміру ОБСЄ (письмові відповіді на письмові запити про інформацію та на подання інших держав-учасниць мають надаватися в якомога стислі строки, але не пізніше десяти днів); 2) проводити (за можливості якнайшвидше, як правило, упродовж тижня після отримання запиту) двосторонні зустрічі з іншими зацікавленими державами-учасницями з метою вивчення ситуацій і конкретних випадків, а також вирішення питань, що стосуються людського виміру; 3) якщо будь-яка держава-учасниця вважатиме за необхідне, може довести до відома інших держав-учасниць інформацію про ситуації і конкретні випадки у сфері людського виміру, включаючи ті, які обговорювалися в ході двосторонніх зустрічей; 4) якщо будь-яка держава-учасниця вважатиме за необхідне, може надавати інформацію щодо ситуацій і конкретних випадків у рамках обміну інформацією та відповідей на її запити про надання інформації і на подання, а також про результати двосторонніх зустрічей, включаючи інформацію засідань Конференції з людського виміру (нарад з розгляду виконання зобов'язань у сфері людського виміру)⁹. У такий спосіб Віденський механізм уможлиблює використання державами-учасницями відповідних процедур з метою привернення уваги до питань, пов'язаних з виконанням зобов'язань у сфері людського виміру державою-учасницею ОБСЄ.

Московський механізм 1991 р. (оновлений у Римі в 1993 р.), уточнюючи та розвиваючи Віденський, додатково передбачає можливість формування спеціальних *ad hoc* місій незалежних експертів задля надання практичної допомоги у розв'язанні конкретних проблем, пов'язаних із людським виміром, на території будь-якої держави-учасниці. За Московським механізмом має бути складений список кандидатів, що містить до шести експертів від кожної держави-учасниці, які призначаються на строк від трьох до шести років на розсуд відповідної держави. При цьому жоден експерт не виконує свої функції більше двох строків підряд. Така місія може збирати інформацію, необхідну для виконання її завдань і, за потреби, вдаватися до добрих послуг та посередництва задля сприяння діалогу і співробітництву між зацікавленими сторонами. Відповідна держава чітко узгоджує з місією експертів її повноваження і таким чином може покладати на неї виконання будь-яких додаткових функцій, зокрема встановлення фактів і консультативне обслуговування, з метою рекомендацій способів і засобів сприяння дотриманню взятих у рамках ОБСЄ зобов'язань¹⁰.

Структурними компонентами людського виміру безпеки є *inter alia* принципи демократії, верховенства права, поваги до прав людини. Людський вимір охоплює норми і види діяльності, що стосуються передусім: прав люди-

ни та основоположних свобод, демократії (включаючи демократичні вибори, демократичне управління та інститути), верховенства права, прав національних меншин, толерантності та недискримінації, кіберзагроз, боротьби з тероризмом, міжнародного гуманітарного права. Власне, держави-учасниці ОБСЄ, взявши на себе зобов'язання у сфері людського виміру, визнали, що плюралістична демократія, заснована на верховенстві права, становить єдину систему управління, здатну ефективно та послідовно гарантувати права людини.

Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (далі – БДПІЛ) є основною інституцією Організації у сфері людського виміру, яка надає підтримку державам-учасникам у виконанні їх міжнародних зобов'язань, надаючи експертну оцінку та практичну допомогу в утвердженні демократичних інститутів і прав людини шляхом зміцнення верховенства права, демократичного управління та розвитку громадянського суспільства. Крім того, БДПІЛ надає допомогу місцям ОБСЄ на місцях у їх діяльності з людського виміру безпеки шляхом обміну досвідом, регіональної координації, сприяючи запобіганню конфліктам за допомогою моніторингу виконання зобов'язань державами-учасниками у сфері людського виміру.

В Астанинській декларації «Назустріч співтовариству безпеки», ухваленій на саміті ОБСЄ 02.12.2010 р., держави-учасниці вкотре підтвердили актуальність принципів, на яких заснована Організація, визнавши відповідальність за повну і добросовісну їх реалізацію перед своїми громадянами та одна перед одною, розглядаючи зобов'язання у сфері людського виміру як спільне досягнення. У Декларації наголошено, що «безпека кожної держави-учасниці тісно пов'язана з безпекою всіх інших держав-учасниць», кожна з яких має однакові права на безпеку; «кожна держава-учасниця зобов'язалась поважати відповідні права всіх інших держав-учасниць» (п. 3). Водночас «всеохопний і заснований на співробітництві підхід ОБСЄ до безпеки, спрямований на вирішення питань у людському, економіко-екологічному та військово-політичному вимірах безпеки як єдиного цілого, залишається незмінним» (п. 6)¹¹. У такий спосіб на основі спільних цінностей та європейських стандартів формується «спільнота відповідальності», адже, як підкреслює професор В. Н. Денисов, «одного разу світ може не витримати тягар, який покладається на нього тими, хто, керуючись корисливими інтересами, обирає немирні шляхи, посягаючи на мир і безпеку, які були та є найважливішими цінностями людства у всі часи»¹².

Зрештою, нинішні механізми ОБСЄ, насамперед щодо організації та проведення оперативних консультацій держав-учасниць ОБСЄ з прийняття термінових рішень і вжиття невідкладних заходів у кризових ситуаціях, характеризуються недостатньою узгодженістю, асиметрією очікувань і можливостей, вони потребують удосконалення інструментарію з огляду на те, що новітні виклики і загрози вимагають нових підходів, спільних зусиль, відповідальності держав-учасниць ОБСЄ, а також «пошуку якісно нових форм міжнародного співробітництва з метою розбудови ефективної європейської системи колективної безпеки»¹³, всеохопної та багатовимірної європейської архітектури безпеки.

Обстоюючи національні інтереси України у цілеспрямованому і планомірному переговорному процесі в рамках консультацій, варто конструктивно і гнучко використовувати всі доступні інструменти, формати, механізми та процедури, передусім військово-політичного та людського вимірів ОБСЄ, принаймні, привертаючи увагу до наявних проблем, прийнятних інструментів і механізмів їх вирішення. У рамках консультацій необхідно наголосити на зобов'язаннях, добровільно прийнятих державами-учасницями згідно з умовами участі в ОБСЄ, дотримуватись принципів цієї Організації, а також на обов'язку ОБСЄ забезпечувати їх дотримання державами-учасницями шляхом перегляду та зміцнення механізмів контролю за виконанням зобов'язань задля досягнення більшої кореляції цілей і дій, виводження кращих практик. Ухилення будь-якої держави-учасниці від виконання взятих на себе зобов'язань має наслідком порушення балансу інтересів усіх держав-учасниць та кожної з них зокрема, адже вона мала можливість вплинути на зміст ухвалених рішень, недотримання яких, в умовах викликів і загроз ХХІ ст., позначається на дієвості та результативності ОБСЄ, на ефективності реалізації нею всеохопного підходу до безпеки в Європі та в усьому регіоні ОБСЄ, стрижнем якого є гідність людини, дотримання невідчужуваних прав людини та основоположних свобод.

1. *Schermers Henry G., Blokker Niels M. International Institutional Law: Unity Within Diversity.* Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2011. – 5th rev. ed.P. 33; 2. *Фалалєєва В. К.* Особливості організації та діяльності ОБСЄ в умовах загострення невоєнних загроз // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – Число 2(27). С. 144; 3. *OSCE Mechanisms & Procedures (SEC.GAL/132/11)* 14 September 2011. URL : <http://www.osce.org/cpc/34427?download=true>; 4. *Vienna Document 2011 on Confidence and Security Building Measures (FSC.DOC/1/11)* 30 November 2011. URL : <http://www.osce.org/fsc/86597?download=true>; 5. *Rules of Procedure OSCE (MC.DOC/1/2006)* 01 November 2006. URL : <http://www.osce.org/mc/22775?download=true>; 6. *Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) про розміщення спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, ратифікований Законом України № 1282-VII від 29.05.2014.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/975_026; 7. *Савчук К. О.* Організація з безпеки і співробітництва в Європі // Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. : Ю. С. Шемшученко та ін. – Т. 4. Київ : Укр. енцикл., 2002. С. 298; 8. *Vienna Document 2011 on Confidence and Security Building Measures (FSC.DOC/1/11)* 30 November 2011. URL : <http://www.osce.org/fsc/86597?download=true>; 9. *OSCE Mechanisms & Procedures (SEC.GAL/132/11)* 14 September 2011. URL : <http://www.osce.org/cpc/34427?download=true>; 10. Там само; 11. *Астанинская декларация «Навстречу сообществу безопасности» саммита ОБСЕ 1–2 декабря 2010 г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tengrinews.kz/osce/tekst-astaninskoy-deklaratsii-sammitya-obse-92643/>; 12. *Денисов В. Н.* Входження незалежної держави України в систему сучасного міжнародного правопорядку // Право України. – 2012. – № 3-4. С. 61; 13. *Фалалєєва В. К.* Форми функціонування Організації з безпеки і співробітництва в Європі: генезис, особливості, перспективи // Пам'яті професора Павла Петровича Заворотька. Актуальні проблеми правової науки : зб. наук. статей / за заг. ред. Н. П. Шишкової; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Прецедент, 2014. С. 204_213.

Falalieieva L. H. Mechanisms of consultations within politico-military and human dimensions of the OSCE

The article contains analysis of OSCE activities in the aspect of human, politico-military, economic and environmental dimensions, the first two dimensions being a special focus, taking into account the comprehensive OSCE approach towards security issues. It is highlighted that within the framework of the said dimensions, OSCE has a set of consultation mechanisms for specific situations used in line with the relevant dimension with a thematic focus and supported by flexible practice of their application. Each mechanism for providing and maintaining security and stability in OSCE activities in a specific situation is determined individually and may not substitute the other. The article shows that practical implementation of the OSCE potential depends on completeness of institutionalization process, use of strategic and systemic approaches, efficiency of response to new geopolitical reality that activates to date signing a constituent act of OSCE, giving OSCE powers to take legally binding resolutions in politico-military, economic and environmental, as well as human dimensions, and in the first place, in the field of human rights and fundamental freedoms.

OSCE has developed certain European standards within the scope of each dimension of its activities that differ in their form and content. Principles and procedural issues of consultation mechanisms within politico-military dimension are defined in specific documents forming their basis, among others being OSCE Mechanisms and Procedures (SEC.GAL/132/11) dated 14.09.2011, Vienna Document on Confidence and Security Building Measures (FSC.DOC/1/11) dated 30.11.2011. The OSCE internal organizational mechanism requires clear structuring and conditions for enhancing OSCE efficiency, first of all, in the aspect of multidimensional approach towards security issues. The consultations are held, in particular, with the support of OSCE directive bodies – the Permanent Council, the Forum for Security Cooperation that may provide expert support, give guidance for the parties and promote search of resolution, formation of new ideas for discussion proving intensive and goal-oriented involvement of OSCE in the process: settle conflicts politically, eliminate reasons for tensions between the parties, restore confidence and intensify political conciliation.

The study presents human dimension of security issues in the OSCE activities applied to certain situations, such dimension being a core of the comprehensive security concept. Principles and procedural issues of consultations within human dimension are defined by the Vienna mechanism and the Moscow mechanism, forming their basis. Taken together, the said mechanisms constitute process of supervision over performance of commitments in the field of human dimension, tools of which may be used by OSCE participating states to resolve certain situations. The article shows peculiarities of the content of Astana Declaration Towards a Security Community of 2010 where the participating states confirmed again the relevance of principles, on which the Organization is built, having admitted responsibility for complete and diligent implementation of the principles and considering such commitments in the field of human dimension as their common accomplishment.

The article states that when defending national interests of Ukraine during target-oriented and sustained negotiation process within framework of consultations, it is worth applying constructively and flexibly all available tools, formats, mechanisms, and procedures of OSCE politico-military and human dimensions, by at least drawing attention to existing challenges, approved tools and mechanisms of their settlement. During such consultations, the special attention should be drawn to the commitments undertaken by the participating states according to the conditions of OSCE participation to observe principles of this Organization, as well as to the OSCE commitment to promote observation of such principles by its participating states by reviewing and strengthening mechanisms of control over performance of commitments for the purpose of obtaining increased correlation of goals and actions, providing for performance and efficiency of implementation of the comprehensive approach towards secu-

city system in Europe and in the entire OSCE region, at the heart of which is placed a human being, observation of human rights, and fundamental freedoms.

Keywords: OSCE, mechanisms and procedures, participating states, human rights, third countries, conflicts prevention, conflicts settle, politico-military dimension, human dimension.

УДК 341.9

І. М. ПРОЦЕНКО,
кандидат юридичних наук

ПРИНЦИП «АВТОНОМІЇ СТОРІН» ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЙОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті основна увага приділена недолікам регулювання принципу «автономії сторін» нормами Закону України «Про міжнародне приватне право» 2005 р., а також проблемам, що виникають при практичному застосуванні цього принципу. Виділені правила застосування даного принципу. Коротко розглянуто історію становлення теорії «автономії сторін» у міжнародному приватному праві.

Ключові слова: принцип «автономії сторін», колізійна прив'язка «закон автономії волі», Закон України «Про міжнародне приватне право» 2005 р., міжнародне приватне право.

Проценко И. Н. Принцип «автономии сторон» и отдельные проблемы его правового регулирования законодательством Украины

В статье основное внимание уделено недостаткам регулирования принципа «автономии сторон» нормами Закона Украины «О международном частном праве» 2005 г., а также проблемам, возникающим при практическом применении этого принципа. Выделены правила применения данного принципа. Коротко рассмотрена история становления теории «автономии сторон» в международном частном праве.

Ключевые слова: принцип «автономия сторон», коллизийная привязка «закон автономии воли», Закон Украины «О международном частном праве» 2005 г., международное частное право.

Protsenko I. The principle of “party autonomy” and some problems of its legal regulation in the law of Ukraine on Private International Law

This article focuses on the shortcomings of regulation “party autonomy” in the Law of Ukraine “On International Private Law” 2005, as well as the problems arising in the practical application of this principle. Based on analysis of the aforementioned Act, regulations highlighted the application of this principle. In addition, a brief look at the history of the formation of the theory of “party autonomy” in private international law is given.

Key words: the principle of “party autonomy”, connecting factor “law of autonomy of will”, The Law of Ukraine “On Private International Law” 2005, private international law.

Багатьом сучасним законодавчим актам України, на жаль, більшою мірою властиві недоліки, ніж переваги, у зв'язку з чим вони постійно зазнають змін,